УДК 378.013:159.947.5:159.9-057.4 (045)

Лілія Прудка

ВПЛИВ МОТИВАЦІЇ НА ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

Стаття присвячена аналізу впливу мотивації на професійну підготовку майбутніх практичних психологів, рівню її сформованості, чинникам, що її формують та важливості мотивації для успішного навчального процесу. У роботі аналізуються отримані результати дослідження.

Ключові слова: *професійна підготовка, мотивація, мотив, потреба, навчальна діяльність.*

Актуальність дослідження. Перед вищою освітою сьогодення постають все нові завдання, пов'язані із новими умовами соціалізації, у тому числі виховання компетентної особистості фахівця із розвитком таких якостей, як високий професіоналізм, активність, відповідальність, вміння приймати самостійні рішення, поважати працю, постійно новлювати знання і самовдосконалюватись, розвивати культуру міжособистісного спілкування тощо. Очевидно, що важливу роль у формуванні такої особистості відіграє мотивація. Останніми роками в психологічній науковій літературі питанням мотивації навчальної діяльності приділяється особлива увага. Це не випадково, оскільки питання про мотиви – це, по суті, питання про якість навчальної діяльності. Однією з найбільш актуальних проблем сучасної освіти побудова такого процесу навчання, який міг би бути основою формування мотиваційної сфери студентів.

Метою дослідження є вивчення впливу мотивації на професійну підготовку майбутніх практичних психологів.

Зв'язок з науковими дослідженнями. Численні теорії мотивації стали з'являтися ще у працях стародавніх філософів. У наш час таких теорій не один десяток. Вивченням мотивації людини займалися Д. Макклелланд, Д. Аткінсон, Г. Хекхаузен, Г. Келлі, Ю. Роттер, К. Роджерс, Р. Мей. А.Н. Леонтьєв та ін. Основне завдання нової системи освіти – підвищення рівня професіоналізації і розвитку особистості. днією з основних умов підвищення якості професійної підготовки врахування ціннісно-мотиваційних факторів навчальної діяльності студентів, які багато в чому визначають процес формування особистості випускників вузу. Важливе значення мали психологічні теорії вітчизняних і зарубіжних вчених, які розглядали проблеми цінностей, відношень і мотивації (В.Г. Леонтьев, А. Маслоу, П.М. Якобсон та ін.). Існують роботи, присвячені вивченню мотивації навчальної діяльності студентів вузів

(А.К. Маркова, В.А. Якунін). У той же час мотивація навчальної діяльності студентів у рамках багаторівневої структури вищої освіти майже зовсім не досліджувалась. Таким чином, вивчення проблем мотивації навчальної діяльності студентів у системі багаторівневої освіти може скласти теоретичну і практичну основу удосконалення їх професійної підготовки, що і обумовило вибір проблеми дослідження і визначило його мету.

Основна частина. Поняття "мотив", "мотивація" є доволі неоднозначними в наукових підходах. Так, у психологічному словнику [3, с. 219] "мотив" розуміється як: 1) спонука до діяльності, пов'язана із задоволенням потреб суб'єкта; 2) матеріальний або ідеальний предмет, що спонукає до діяльності; 3) усвідомлена причина вибору дії. Терміном "мотивація" позначаються спонуки, що викликають активність організму та визначають її спрямованість (тобто система факторів, що детермінують поведінку), а також процеси утворення, формування мотивів, характеристика процесів, котрі стимулюють та підтримують поведінкову активність на певному рівні.

Більш широким є поняття "мотиваційна сфера", що включає афективну та вольову сферу особистості, переживання задоволення потреби. Це поняття введене Л.С.Виготським і розуміється як "стержень особистості, до якого входять такі властивості, як спрямованість, ціннісні орієнтації, установки, соціальні очікування, домагання та інші характеристики" [1, с. 65].

Важливим для нас є висновок про те, що "особистість для задоволення власних потреб як стратегічних життєвих цілей намагається формувати багатоцільову полімотиваційну соціальну програму діяльності, пропускаючи мотиви крізь фільтр закріплених у свідомості ціннісних соціальних настанов" [2, с. 59]. Це положення пов'язує поняття "потреби", "мотиви", "настанови", "цінності" із самосвідомістю індивіда. Тобто мотивація розуміється як суб'єктивне поняття, яке змінюється в залежності від рівня усвідомлення власних потреб і цілей тощо.

Про тісний зв'язок мотивації та становлення самосвідомості йдеться в роботах багатьох дослідників. Так, І.С. Кон [4, с. 98] визначає, що прагнення до позитивного образу "Я" – є одним із головних мотивів людської поведінки. Найбільш стійкими і найсильнішими мотивами автор вважає самоповагу та відчуття "сталості Я", які, власне, і впливають на формування ідентичності.

Професійна мотивація передбачає дію конкретних чинників, спонукань, котрі обумовлюють вибір професії та тривале виконання професійних обов'язків. Професійна мотивація динамічна, мінлива та є неперервним процесом, що протікає під постійним впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів. Впливаючи на процес усвідомлення усіх зазначених потреб, ми формуємо мотивацію, а це в свою чергу спрямовує

особистість на досягнення певного рівня фахової самоідентифікації як результату діяльності в професії.

Базуючись на вищеозначених теоретичних положеннях, ми спробували дослідити потребнісно-мотиваційні чинники у студентів-практичних психологів під час оволодіння професією. Нами була розроблена анкета, яка складається з 10 незакінчених речень, що стосуються причин вибору фаху та рівня задоволення цим вибором, мотивації успіху та побудови майбутньої кар'єри, очікувань від професії, а також ставлення студентів до власних проблем. Крім того, анкета дає можливість побачити наявність протиріччя між обраною професією та розумінням змісту професійної діяльності.

Варіанти відповідей пропонували самі респонденти. У дослідженні методом опитування взяли участь 72 студенти. Обробка результатів здійснювалась підрахунком середньозваженої величини запропонованих варіантів. Аналізуючи отримані результати при дослідженні причин вибору професії виявилося, що на першому курсі 28% опитаних обрали цей фах, не усвідомлюючи чітко свого майбутнього в цій професії (за порадою батьків, не було іншого вибору, легше вступити, випадково). Сподобалась та зацікавила професія 34% першокурсників,15% опитаних студентів першого курсу обрали цей фах задля допомоги людям, вважають цю роботу потрібною, а 10% – перспективною професією майбутнього.

Щодо професійних очікувань, то вони в основному пов'язані із матеріальним та моральним задоволенням. Більшість майбутніх практичних психологів (48%) чекають достатнього матеріального забезпечення, 27% – особистого морального задоволення від того, що допомогли людям. На І курсі були отримані такі результати: 31% студентів чекають від майбутньої професії матеріального забезпечення, особистого морального задоволення – 21 %, набуття досвіду спілкування – 15%, "відчуття, що ти допоміг людям" – 13%, "поліпшення життя інших людей" – 7%, успіхів, перспектив – 16%, бажають бути "гідним практичним психологом" – 9%.

При особистій оцінці як майбутнього професіонала у відповідях першокурсників спостерігається розмитість прагнень і уявлень. 72 відсотки студентів демонструють досить поверхове бачення себе в ролі професіонала: "досягну успіхів", "буду задоволений вибором", "маю розуміти, в чому сутність моєї роботи", "буду старанним" тощо. Решта опитаних розуміють свій професіоналізм у кваліфікованій допомозі людям. Лише один з опитаних зазначає необхідність самовдосконалення в професії.

Щодо можливості краще вирішувати особистісні проблеми як одного з мотивів професійного становлення, то результати опитування свідчать про дію і цього чинника. Так, у відповідях першокурсників робиться наголос на замкнутість внутрішнього простору, необхідність

вирішувати проблеми самому або за допомоги близьких (моє особисте життя та проблеми … "стосуються мене і моїх близьких", "залежать від моєї долі", "вирішую самостійно").

Якщо під професійною мотивацією розуміти дію конкретних спонукань, котрі обумовлюють вибір професії та тривале виконання професійних обов'язків, пов'язаних з обраним фахом, то до основних чинників та умов, які забезпечують мотивацію оволодіння професією практичного психолога належать: широкий спектр спілкування (як професійного, так і особистісного), потреба в самореалізації, самоствердженні шляхом надання допомоги людям, можливість самовдосконалення та ефективнішого вирішення особистих проблем завдяки вивченню психолого- та соціолого-орієнтованих дисциплін, бажання підвищення статусу та усвідомлення соціальної значущості професії.

Ще одним важливим моментом є те, що в ході дослідження мотиваційних факторів виявився їх тісний зв'язок з образами, уявленнями про роботу практичного психолога та очікуваннями. Вважаємо, що отримані нами результати є підтвердженням думки, висловленої науковцями В.Т. Цибою та В.В. Москаленко про те, що "особистість як соціалізована людина згідно з життєвою стратегією формує у свідомості багатоцільову полімотиваційну програму життєдіяльності щодо своїх матеріальних та духовних потреб " [4].

Слід підкреслити, що мотиваційні характеристики оволодіння практичною психологією (як і іншими видами діяльності) передбачають передусім відповідь на запитання "Чому я хочу стати саме цим фахівцем?" Тоді як процеси професійної самоідентифікації конкретизують ці потреби та мотиви щодо конкретної особистості в конкретних професійних умовах. Від відповіді на це запитання залежить успішність чи неуспішність оволодіння професійними ролями, а, отже, і досягнення професійної ідентичності. За час професійної ідентифікації приходить усвідомлення, а потім і довільне визначення індивідом суб'єктивно значущих цінностей та цілей.

У залежності від того, яким чином зроблений вибір спеціальності для навчання – усвідомлено на основі об'єктивної інформації чи випадково на основі фантазії , залежить ефективність подальшого професійного становлення у навчанні. Такий вибір повинен бути зроблений ще у старшій школі, однак, незважаючи на те, що більшість студентів зробили свій вибір самостійно, він переважно відбувся на основі фантазійного уявлення про професію психолога.

Формування повноцінної особистості студента має важливе практичне значення. Це підкреслюється науковими працями низки авторів. Формування особистості людини відбувається впродовж всього її життя, а саме у вищій школі закладаються основні особисті якості фахівця, у подальшій професійній діяльності відбувається "подальша шліфовка як особистості".

Структура мотивів студента, сформована під час навчання, стає основою особистості майбутнього фахівця. Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів – невід'ємна складова частина виховання особистості студента.

Головна ціль кожного викладача визначається у наданні студентам мотивації до навчання. Це означає – правильно спрямувати студентів до навчального процесу, мотивувати їх до здобуття знань. Користуючись деякими сучасними розробками з приводу мотивації студентів, можна подавати новий матеріал в ігровій формі, формі дискусій, складних завдань, що дадуть змогу зацікавити студентів новим матеріалом, вмотивувати їх до обговорення проблемних питань, вирішення поданих вчителем задач.

Висновки. Правильна мотивація сприяє кращому засвоєнню знань студентами, дає вихідну базу для самостійного опрацювання наукової літератури, до засвоєння матеріалу різними способами через різні джерела. Самостійність дає поштовх до розвитку пізнавальної діяльності.

Набуваються уміння індивідуально кожним студентом, формуються практичні навички користування отриманою інформацією. Розвивається творчий підхід щодо подання в подальшому знань, ведення диспутів, роботи з дискусійними групами тощо.

Одним зі стимулів навчання є новизна поданої інформації, непередбачуваність, що підштовхує до формування внутрішнього інтересу у студентів.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що без певної мотивації студент не може досягти успіху у навчанні, для одних мотивацією навчання є отримання стипендії, досягання професійних якостей, високий статус у колективі, а для інших мотивами є комунікативні потреби, престиж майбутньої професії чи суспільне значення, якого можна буде досягти після закінчення навчання.

Індивідуальна мотивація сприяє не тільки стимулюванню студентів, а й розумінню ними та осмисленню цілей, визначених викладачем. Виникають самостійно визначені цілі, відбувається опанування вміннями планування й оцінювання своєї навчальної діяльності кожним студентом індивідуально.

Отже правильна мотивація – це правильний напрям, за допомоги якого викладач і студент приходять до взаємодії, яка дає плідні результати в процесі навчання.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6-ти томах – М.: Педагогика. – Т.1.,1982. – 487 с.– Т.3., 1983. – 368 с.
2. Обуховский К.И. Психология влечений человека/К.И.Обуховский. – М.: Знание, 1972. – 154 с.

3. Психология. Словарь / под ред. А. В.Петровского. – М.: Изд.-во политической литературы, 1990. – 340 с.
4. Психология самосознания. Хрестоматия. – Самара: БАХРАХ-М, 2000. – 672 с.

Статья посвящена анализу влияния мотивации на профессиональную подготовку будущих практических психологов, уровню ее сформированности, факторам, которые ее формируют и важности мотивации для успешного учебного процесса. В работе анализируются полученные результаты исследования.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, мотивация, мотив, потребность, учебная деятельность.*

The article is devoted to analysis of the impact of motivation on professional practical training of future psychologists, the level of its formation, the factors that shape it and its importance for a successful training process. The paper examines the results of the study and presents the results.

Keywords: *professional training, motivation, motive, need, educational activities.*